Rendhagyó biennálé Velencében

Elsősorban nem művészeti, hanem politikai szenzációt hozott a 34. Velencei Biennálé — legalábbis a sajtónapokon és a megnyitón. Az olaszországi diákmozgalmak nemzetközi rendezvényeken (pesarói filmfesztivál stb.) kulminálló indulatai Velencét sem kímélték. A Képzőművészeti Akadémia hallgatói támadák a biennnálé üzleti szellemét és klikkrendszerét, sőt szélsőségesebb hangok a „magas víz" társaságában egyenesen „Velence betegségei" között sorolták fel a biennálét, pavilonjait túl tágasnak minősítették a rendőrség számára. Tény, hogy a biennálé még mindig az 1934-es Mussolini-féle szabályzat alapján működik és a zsüri demokratizmusa fokozatosan csökkent. (Korábban minden ország kormánybiztosa tagja volt, ma csak 6—8 tagú, választott testület.) Az egészséges követelések tisztaságát azonban eltorzították azok a jobboldali, elsősorban anarchista csoportok, akik kiáltványukban kiadták a jelszót, hogy *„permanens művészeti barikádot"* kell létrehozni, Courbet példájára kell negligálni a rendezvényt.

Ez a feszült légkör ***lehetetlenné tette a zsüri megalakulását, nem osztottak díjakat,*** nem rendezték meg az olasz futuristák retrospektív tárlatát, elmaradtak a hagyományosan zajló sajtófogadások. A rendőri védelem alatt azért minden részt vevő nemzet megrendezte, és egy-két kivétellel (svédek, franciák egy része, olaszok többsége) meg is nyitotta a maga pavilonját. Az újságírók, a meghívott közönség és később a nagyközönség is háborítatlanul megtekinthette az anyagot. Így mindenképpen felmérhető a világ művészeti életének pillanatnyi helyzete, megállapítható, hogy ezen a legnagyobb tradíciójú és rangú képzőművészeti seregszemlén hogyan alakultak az erőviszonyok, történt-e a pop-art 1964-es frontáttörése óta alapvető, szemléleti változás?

A „trükkök" felvonultatásában, az idei biennálé szolidabb volt, mint az eddigiek. Új felfedezést, igazi revelációt nem hozott, de a meglevő stílusformákat sok esetben magas színvonalon fejlesztette tovább. Kissé szimplifikálva, a fontosabb irányzatokra szorítkozva a *pop-art*, az *op-art*, a *dekoratív absztrakt*, a tisztán *indusztriális szobrászat* és a *hagyományos-figuratív* (ide sorolva a klasszikus szürrealizmust is) egymásmellettisége és kölcsönös reakciója jellemzi az összképet. A 35 kiállító ország mindegyikét lehetetlen és fölösleges volna behatóan elemezni, inkább néhány, számomra — és a kint járt magyar művészek számára is — legizgalmasabb pavilonra és művészre hívom fel a figyelmet.

A pop-art forradalom szülőhazájának, az Egyesült Államoknak anyaga ezúttal igen tartózkodó volt. Valahogy úgy tűnt, hogy a „modernkedést" meghagyták más országoknak. Erőssége a nagy technikai felkészültséggel dolgozó popszobrász, Frank *Gallo* volt epoxy-gyantából készült elefántcsont simaságú, karakterisztikus szobraival. Gallo életnagyságú, kanapéba süppedő hollywoodi szépsége szatirikus erőben Evelyn Vaugh *Megboldogult*jának tökéletesen kozmetikázott halottjaival rokon. A naiv társadalomkritika humoros vurslijját Red *Grooms* infantilis, mozgó játékvárosa, a *„Chicago"* képviselte nyikorgó dixieland-re rángatózó gengsztereivel és kispolgáraival.

Másodiknak a venezuelai szobrásznő, Escobar *Marisol* rengeteg kitűnő, női megfigyelést, gazdag érzelmi világot és fantáziát tükröző együttesét említem. Marisol évek óta ünnepelt művésze a pop-art kiállításoknak New Yorkban és másutt, *„Party"* című életképét a magyar Művészeti Lexikon is reprodukálta. A fahasábokat időnként valódi estélyi ruhába öltöztető és saját arcának gipszmaszkjával ellátó művész attrakciója elmossa a műfaji határokat: szobor, grafika, festmény, színházi dekoráció, fotó egyszerre. Különös dekadenciát kölcsönöz neki a romlandó anyagok ideiglenessége (vagy talán úgy jár, mint a pop-art tiszta ősének ható barokk Madonna-szobrok, húszévenként átöltöztetik és újabb ékszereket aggatnak rá a zarándokok?). Érdekes egyezés, illetve a fejlődés internacionalizmusának egyenes következménye, hogy *Schaár* Erzsébet magyar szobrász is az emberi arc és kéz öntvényeinek felhasználásával teszi „élővé" legújabb szobrait, az eredmény mégis hangulatilag, érzelmileg egészen más. Marisolnak a dekorativitás korlátot is szab, a groteszk felé tolódik, ez természetesen a választott forma következménye és vállalása.

Nem rangsort jelent az eddigi és a további felsorolás, csupán a biennálén — ha áttételesen is — legerősebben jelentkező stílus, a pop-art megszabta csoportosítást. A belga pavilon kiállítói a budapesti belga tárlat után ismerősként hatottak. A klasszikus szürrealista *Delvaux* retrospektív anyaga mellett a fotómontázsként ható Pol *Mara* és a vertikális vonalak minden dinamikus lehetőségét kijátszó Luc *Peire* emelkedett ki.

Ismét figyelemre méltó, briliáns technikai kivitelű anyaggal jelentkezett Japán. A neodada csoporthoz tartozó Tomio *Miki*, a tavalyi párizsi biennálé szobrászati díjasa, *„Az emberi fül"* variációival (egy hatalmas alumínium fül és és egy apró fülekből felhőkarcolóként meredő város) nemzeti karaktert is éreztetett, az évezredes japán művészetet, a buddhizmust és a teihnikailag hallatlanul fejlett modern Japán illúzióját egyszerre.

A pop-vonalat képviselte nagyon gazdagon, izgalmasan a spanyol művészek egy része, legdrámaibban a festő Rafael *Canogar* (itt ismét magyar analógia, *Lakner* László a festészetből helyenként plasztikába átmenő munkái jutottak eszünkbe) és a grafikus Anzo és Julián *Santamaria*.

Az utóbbi években élvonalban haladó angol művészet ezúttal nagyon elegáns, hűvös anyaggal két művészt állított ki, az op-artot Vasarely-szinten művelő Bridget *Riley*-t és a dolmenek misztikáját, szimbólumvilágát tisztán és egyszerűen megfogalmazó szobrászt, Phillip *Kinget*. King a Moore—Barbara Hepworth-generációt váltó és tagadó fiatal nemzedék alapvetően más, monumentális térproblémákat és a színes szobor lehetőségeit kutató irányzatát képviseli. Körül- és átjárható hasábok, feldarabolt piramisformák számunkra idegen archaikus építészeti asszociációkat keltő művek.

Az említett kategóriákba nem tartozó, nagyon szép, nagy koloristára valló életművet láthattunk a mexikói Rufino *Tamayótól*. Építészeti összefüggésben hasznosítható, indusztriális szobrokat állított ki Kanada és Hollandia.

Nem szerénytelenség, azt leírni, hogy a magyar anyag (*Vilt* Tibor, *Kokas* Ignác, *Kondor* Béla) érdeklődést váltott ki, és elfogultságtól mentesen, kortárs-környezetben „méretett meg". Egyéninek, korszerűnek, erőteljesnek találtattak. Neves kritikusok mondták, hogy a magyar pavilon évről évre izgalmasabb és ez az eddigi legjobb kiállítás. Jó érzés, hogy az, amit mi itthon értéknek és kvalitásnak éreztünk, abban egy más művészeti közeghez szokott kritikus, látogató vagy műgyűjtő is otthonosnak érezte magát. Nemzeti karaktert, de nem egzotikus magyar ízt emlegettek.

A biennálé szeptember végéig van nyitva, a kritikák még nem születtek meg és nem jutottak el hozzánk.

Néray Katalin

SZÍNHÁZAK MAI MŰSORA

Kis Színpad: Oszkár (7) — **Ligeti Sátorcirkusz:** Az Aeros Nagycirkusz vendégjátéka (du. fél 4 és fél 8) — **Körszínház:** Isteni színjáték (8) — **Margitszigeti Szabadtéri Színpad:** Szép Heléna (8) (rossz idő esetén 8-án) — **Budai Parkszínpad:** Éjféli randevú (8) — **Városmajori Szabadtéri Színpad:** Ez fantasztikus (8) — **Kisstadion:** Traffic Együttes műsora (du. fél 3 és fél 7).

ÉJFÉLI RANDEVÚ

Revüoperett a Budai Parkszínpadon

A tény nem annyira jelentős, hogy egykor irodalom- vagy zenetörténeti adalékként szolgáljon szöveg és zene közti ellentmondás példázatára. Pedig a Fővárosi Operettszínháznak az *Éjféli randevú*ból rendezett bemutatója a *Budai Parkszínpadon* rendkívül jó példát szolgáltathat erre. Ilyen lapos, minden részletében már ismertnek tűnő szövegre ritkán készül ennyire invenciózus muzsika, és ennyire ízléses, szórakoztató produkció. *Behár* György mindent tud, amire a zenés színpadnak, az énekeseknek, a kórusnak és a balettkarnak szüksége van. És mindezt rendkívül könnyedén csinálja.

A cselekményről nem érdemes hosszan beszámolni: van benne vándorcirkusz, tehetséges, de még föl nem fedezett zeneszerző, pénzért az üdvösségét is áruba bocsátó impresszárió, a pénznél a szerelmet többre becsülő revücsillag és Pygmalionból kölcsönzötten szemtelen szubrett. Mindez olasz és francia tájakon játszódik, ami részben a szentimentalizmusra, részben a pénz mindenhatóságának naiv elítélésére kínál olcsó lehetőséget.

Szövegnél, cselekménynél sokkal jobb az előadás, amelyet részben debreceni produkciónak is tekinthetünk. (Ott zajlott le néhány évvel ezelőtt az ősbemutató is.) *Fényes* Márta rendezte, a revű leglátványosabb elemeit ötletesen beleépítve a játékba, és vállalva azt az elvet, hogy egy ízléses revű néha többet ér, mint a lapos próza. Debreceni munkatársai: *Csányi* Árpád díszlet-, *Greguss* Ildikó jelmeztervező és *Barta* Judit koreográfus ugyanazt mondták el színpadképben, kosztümökkel, táncokkal, amit a rendezés, vagyis hogy a dekoratív hatás alapvető követelmény e műfajban.

Az Operettszínház művészei láthatóan örömmel támogatták elképzeléseiben a debreceni rendezőnőt. Újszerű művészi eszközökkel dolgozik például most *Ráthonyi* Róbert megszokott mozdulataitól bátran elszakadva, és szinte egyéniséget ábrázolva egy papírmaséfigurában. Temperamentuma, különleges groteszk humora ezúttal is az előadás élvonalába helyezte *Galambos* Erzsit, és a partnerek közül *Hadics* László, ifj. *Latabár* Kálmán, *Csányi* János és *Felföldi* Anikó ugyancsak a szöveg fölé tudott emelkedni, egy mulatságos revü jó színvonalán maradva. *Medgyesi* Máriának nagyon értékes hangja, alakításának kellemes légköre van, csak szövegmondásából, játékából hiányzik az a többlet, amitől egy szerep — ha mégoly suta szerep is — egyénibbé válhat.

Tánckar, énekkar mindig a helyén volt az előadáson; a színház zenekarát *Gyulai Gaál* Ferenc vezényelte, tiszteletre méltó színpadi rutinnal.

(g. i.)

Húsz ország ötvenhat művésze vesz részt a Bartók-szemináriumon

Tavaly rendezték meg először hazánkban a *Bartók-szemináriumot*, amelyen neves magyar művészek adták át tapasztalataikat külföldi kollégáiknak a Bartók-művek hazai interpretációjáról. A találkozó sikere arra indította a magyar zeneművészeket, hogy *az idén július 20. és augusztus 4. között* ismét sor kerüljön a Bartók-szemináriumon megrendezésére.

Az eseménysorozatról szólva *Ujfalussy* József elmondotta, hogy a Bartók-szeminárium célja, hogy egyrészt *elejét vegye a hazai előadások provincializmusának*, másrészt pedig *alkalmat adjon a külföldi művészeknek arra, hogy a leghitelesebb előadásban hallhassák Bartók műveit.*

A szemináriumon vendégei közül néhányan már régebben kapcsolatban állnak a magyar Bartók-tradícióval. Ezek közé tartozik *Gertler* Endre hegedűművész (Belgium) és *Sándor* György zongoraművész (USA), aki személyesen is ismerte Bartókot, és műveit Bartók személyes tanácsai alapján adja elő.

A Bartók-szemináriumon *56 művész vesz részt*, Szovjetunióból, Svédországból, Jugoszláviából, összesen húsz országból. A szemináriumon kívül *Kadosa* Pál, *Solymos* Péter és *Hernádi* Lajos a Zeneművészeti Főiskola tanárai. A szemináriumon programján az idén csak egy kirándulás szerepel, annál több viszont az előadás. *Somfai* László: *Bartók, mint saját műveinek interpretátora* címmel, *Ujfalussy* József: *Bartók: Kontrasztok című kamaraművéről*, *Kárpáti* János: *Népzene és tizenkétfokúság Bartók műveiben*, *Breuer* János pedig a *mai magyar zenéről* tart előadást.

A X. budapesti nemzetközi zenei versenyt *szeptember 18. és október 1. között* rendezik meg. A versenyen gordonka- és brácsaművészek vesznek részt. A világ minden tájáról jelentkeztek művészek, eddig összesen *hatvanhárman*. A zenei verseny védnökei, Pablo *Casals* és *Szigeti* József. A fiatal versenyzőknek három menetben kell helytállniuk, mindhárom menetben magyar mű is szerepel a kötelező darabok között. A kilenctagú zsüriben három magyar művész vesz részt, köztük *Dénes* Vera gordonkaművész.

Tátrai Vilmos, a Zeneművészeti Főiskola tanára elmondotta, hogy a zenei verseny az eddigieknél *nagyobb méretű lesz* és messze kiemelkedik az európai zenei találkozók átlagából.

Biedermeier-kiállítás

a Nemzeti Múzeumban

Virágszirom-szerű, elefántcsontnyelű apró napernyőket, legyezőket, csatos emlékkönyvet, odaadó aprólékossággal kihímzett tarsolyokat, topánokat és baba-fejkötőket, a biedermeier világ jellegzetes kellékeit mutatja be *a Magyar Nemzeti Múzeum újonnan megnyílt időszaki kiállítása.*

A kiállításon látható biedermeier enteriör (Görgei Artur tulajdona volt) a kis bécsi zongorával visszaviszi a látogatót a múlt század eleji otthonok hangulatába. Az üvegvitrinek mögött szép kézimunkák, s nagy gonddal hímzett nadrágtartó és házisapka — a kor férfiainak legfontosabb ruhadarabja — dohányzacskók, finom faragású tajtékpipák, a gazdag polgárság és kisnemesség használati tárgyai.

A biedermeier korszak stílusirányzatát, művészetének édeskés báját hazánk polgársága és nemessége csak külsőségeiben fogadta el, de alaphangulata — a befeléfordulás, a szomorú lemondás — nem illett a nagy reformok időszakához. A kiállításon látható Batthyány Lajosné portréja, Széchenyi István írásának, a Hunniának eredeti példánya, metszet az első magyar gőzvasútról Rákos mezejéről 1836-ból. Ezek ha külsőségekben nem is, de tartalmukban éles kontrasztjai a biedermeier világ félénk hangulatának.

A magyarok hazaszeretetük hangsúlyozására magyaros szabású, nemzeti viseletben jártak a biedermeier világban. A kiállításon látható magyaros öltözéket a Bánó-család egyik tagja viselte a 40-es években. Asszonyaink a magyar ipar támogatására selymeiket, csipkéket és a szöveteket magyar cégektől vásárolták — a kiállításon látható biedermeier női öltözék selyme az egyik leghíresebb pesti szövetgyárostól, Valero Antaltól való, akinek gyára a mai Majakovszkij utcában állt — de a formát, a ruha fazonját a biedermeier divat diktálta. Bő szoknya, s amilyen nagy volt a szoknya terjedelme, olyan arányban csökkent a napernyő sátra, egészen a tárlóban látható — ma így mondanák — minivolt napernyőkig.

A kiállított anyag, ha menynyiségileg nem is sok, de hangulatában pontosan rekonstruálja a kort a szemlélő előtt.

A DEBRECENI KÓRUSFESZTIVÁL NAGY TÁVLATOK ELŐTT

HARMADSZOR RENDEZTÉK MEG az idén Debrecenben a Bartók Béláról elnevezett nemzetközi kórusfesztivált.

1961-ben találkoztak először itt Bartók jegyében hazai és külföldi kórusegyüttesek, két évvel ezelőtt, 1966-ban, a találkozó már a korábbi verseny helyett a fesztivál jellegét öltötte. A kétéves ritmussal a rendezők most már rendszeresíteni kívánják a nemzetközi dalostalálkozókat a jövőben is.

Szép gondolat, értékes elképzelés, hiszen *Debrecennek minden adottsága megvan hozzá, hogy a kóruséneklés terén elismert nemzetközi központtá váljék*, s jelentősége túlnőjön az ország határain. A kedvező adottságok között a jelen és a múlt adottságai egyaránt említhetőek. A *Kodály-kórus*, *Gulyás* György kitűnő, koncepciózus vezetésével rangot, nevet vívott ki magának külföldi találkozókon is. Mint vendéglátó hazai együttes fémjelezni tudja a fesztivált. Az eddigi eredmények igen biztatóak: 1961-ben, 66-ban, s az idén is, magas színvonalú, valóban serkentő hatású művészi események tanúi lehettünk, s a jelekből úgy tűnik, a város vezetői is felismerték ennek a négynapos eseménysorozatnak a rendkívüli kultúrpolitikai jelentőségét. Ugyanakkor a Kodály-kóruson kívül a városnak más, magas színvonalon álló kórusegyüttesei is vannak. A kóruséneklés sok embert vonz, megfelelő tömegbázisa is van Debrecenben. Ez a kontertek látogatottságából is egyértelműen kiderült.

A JELEN KEDVEZŐ ADOTTSÁGAI gazdag helyi hagyományokból táplálkoznak. Ebben a városban alakította meg Maróthi György, a kollégium híres tanára a *Collegium Musicumot* már a XVII. század közepén, itt írta *„A Harmóniás éneklésről való rövid tanítás"*-t, zenetörténetünknek ezt a becses dokumentumát. A Kollégiumi Kántus évszázadokon át fogalom volt a magyar zenei életben, a debreceni dalárdák pedig a XX. század első felében is intenzíven ápolták a nemzetközi kapcsolatokat. A második világháború után új lendületet, s főként új lehetőségeket kapott a debreceni kóruskultúra is. Eredményei túlságosan ismertek ahhoz, semhogy részletesen méltatnunk kellene. Az idei fesztivál fényét még egy jubileumi esemény is emelte: száz évvel ezelőtt itt rendezték meg, több mint nyolcszáz kórustag részvételével, az Országos Dalárversenyt, melyen Erkel Ferenc vezényelte az egyesített kórusokat.

A jelen, s a múlt termékeny hagyományai olyan légkört teremtenek tehát Debrecenben, amely ideális egy nemzetközi fesztivál megrendezésére. De mint minden fesztiválnak, Debrecennek is szembe kell néznie a kérdéssel: hogyan tovább?

A LEGFONTOSABB FELADAT a fesztivál sajátos, minden mástól elütő karakterének kialakítása. Az idei program olyan perspektívát nyitott meg e tekintetben, hogy úgy látszik, a Bartók kórusfesztiválok sorsdöntő fordulóponthoz érkeztek. Válhatnak szürke „átlag-ünneppé", s nem is olyan sok anyagi áldozattal, de annál több vállalkozó kedvvel és fantáziával Európa egyik legrangosabb, s talán leghíresebb kórusfesztiváljává. Két hangverseny adta ehhez a gondolatot: a vendég rigai együttes, a *„Dzintars" nőikar* és a Kodály-kórus két matiné-előadáson mai kórusműveket mutatott be. A rigaiak lett szerzők, a debreceniek osztrák komponisták kórusműveit. Ez a két koncert új szín volt a programban, s egyben a négynapos műsor legjelentősebb eseménye.

Ha sikerülne, minél több együttes meghívásával, a mai európai kóruszene panorámáját megmutatni a debreceni fesztiválon úgy, hogy minden ország együttesei a maguk zenéjét tolmácsolják, ez egyedülálló vonzereje lenne Európaszerte a találkozónak. S minél szélesebb stiláris horizontot nyitna meg korunk kórus-zenéjében, annál jobb, annál jelentősebb.

BIZVÁST KIMONDHATÓ: lelkesedéssel és fantáziával Debrecen idővel ugyanazt a szerepet tölthetné be a mai kóruszenében, mint a *Varsói Ősz* a modern szimfonikus zene területén. Híre sem lenne kisebb. Sőt, még tovább lehetne menni, s megvalósítani Rudolf *Klein* professzornak, az *Österreichische Musikzeitschrift* főszerkesztőjének javaslatát, s díjat lehetne kiírni a legjobb kompozíciókra. Ez természetesen pénzkérdés. De maga az ügy, a fesztivál sorsa nem elsősorban az anyagiakon múlik, hanem következetes koncepción, határozott, s célratörő elképzeléseken.

Fábián Imre

NAPLÓ

Július 6

Az Operaház hat fiatal táncművésze: Pártay Lilla, Barbay Ferenc, Kardos Edit, Némethy Sándor, Csarnóy Katalin, Markó Iván tegnap elutazott Bulgáriába, a 4. Várnai Nemzetközi Balettversenyre.

✦

Szovjet—olasz koprodukciós film készül a waterloo-i csatáról. Napóleont Rod Steiger alakítja, Wellington herceget pedig Peter O'Toole. A filmet Szergej Bondarcsuk rendezi, a forgatókönyvet Jean Anouilh és Harry Craig írta.

♡

Alberto Bevilacqua nyerte el a legjelentősebb olasz irodalmi díjat, a Strega-díjat. A döntőbe került öt író közül négy, így Pier Paolo Pasolini is, visszalépett a további versenytől, tiltakozásul a díj odaítélésének „burzsoá szelleme" miatt. A díjnyertes regény. A macskaszem, egy Vietnamból hazatérő fotóriporterről szól.

♡

A Nemzeti Galériában vasárnap délelőtt 10 órakor D. Fehér Zsuzsa XX. századi magyar festészetről tart tárlatvezetést.

*

A Galilei ügyében 1633-ban hozott ítéletét az egyház felül fogja vizsgálni — jelentette ki König bécsi érsek, az egyház és a tudomány kapcsolatáról szóló beszédében, a Nobel-díjas tudósok finnországi találkozóján.

~

Visconti rövidesen új film forgatását kezdi meg, amelyben Hitler és a német nagyipar kapcsolatával foglalkozik.

Mindenki tudja, hogy e héten miért érdemes TOTÓZNI!

Még beképzelődhet a „Totókupa" ajándékcsokiba!